

102192

nyordningen, »men utan att det någonsin närmare har sagts vad denna nyordning egentligen skall bestå av». Att organisera Europa är inte bara det viktigaste krigsmålet, sade han vidare, det är också det viktigaste politiska krigsmedlet. I motsats till Hitlerförklaringen, som fordrar att diskussionen om Norges ställning uppskjutes, betecknade Quisling säkrandet av en stark och självständig ställning för Norge inom den europeiska nyordningen som det största föreliggande spørsmålet. Men han

tillade att han var förhindrad att gå in på detaljer.

De tyska ledarnas desavuering av Quisling kommer knappast att innebära någon lättnad för den norska befolkningen, snarare tvärtom. Ändock har man på norskt håll anledning att vara tillfreds med utvecklingen. Det norska folket har på en tidig tidpunkt segrat över quislingarnas nyordningsoffensiv. Nu har den tyska politiska ledningen om än motvilligt nödgats attestera denna seger.

W. Brandt.

NORSKA

Ansikter

N:r 5

Oktober

1943

W. BRANDT:

Den reviderade "statsakten".

Förhållandet mellan Nasjonal Samling och ockupationsmakten har aldrig varit friktionsfritt även om quislingarna har gjort sitt bästa för att tillmötesgå de tyska makthavarna. Den tyska legationen i Oslo varnade i sina rapporter före den 9 april 1940 det tyska utrikesdepartementet för att anknyta den tyska politiken i Norge till den komprometterade och isolerade Quisling. Wehrmachtsledarna gav upprepade uttryck åt uppfattningen att NS-medlemmarna snarare försvårade än främjade lösningen av deras militära uppgifter. En tysk akademiker, som hade till uppgift att hålla myndigheterna i Tykland underrättade om stämningen i Norge, brukade under sommaren 1940 minst sagt stark ord mot samarbetet med Quisling och hans folk.

Vidkun Quisling mötte inte bara förakt och enhälligt motstånd hos sina landsmän. Han hade också svårigheter på tyskt håll. Dessa svårigheter kunde emellertid hela tiden övervinnas eller i varje fall neutraliseras genom att Quisling appellerade direkt till Hitler. Den tyska rikskanslern och hans närmaste krets av partiledare och gestapochefer var den

norske landsförrädarens säkraste stöd. Det var Hitler personligen som i samband med överfallet på Norge krävde Quislings utnämning till statsminister som ett av villkoren för en »fredlig» överenskommelse med den norska regeringen. Det var också Hitler som sörjde för att Quisling kunde överleva den för honom mest kritiska perioden sommaren 1940.

Den 25 september 1940 sattes den folkrättsstridiga nyordningen i system. De politiska partierna upplöstes — med undantag av det minsta som blev »statsbärande». Quisling blev landets enda partiledare och Terboven fastslog att vägen till Norges frihet gick genom Nasjonal Samling. Tretton kommissariska statsråd, som antingen var medlemmar av NS eller hade förpliktat sig att arbeta enligt partiets riktlinjer, sattes i spetsen för departementen. Ett år senare — den 25 september 1941 — fick de kommissariska statsråden ministertitlar. I övrigt var deras ställning oförändrad. De var tillsatta av ockupationsmakten och måste följa de direktiv som vid varje tidpunkt gavs av rikskommissariatet.

Quisling var mycket litet tillfreds med detta sakernas tillstånd. Han ville själv stå i spetsen för en »norsk» riksstyrelse. Inför sina tyska vänner hävdade han också att partiet knappast kunde vinna anslutning så länge det bara var en tysk agentur. NS borde få något friare händer. På tysk sida framhöll man däremot att en viss anslutning till NS var en förutsättning för att man skulle ge partiet regeringsmakten och för ingående av ett fredsavtal, givetvis under tysk överuppsyn.

Vid »statsakten» på Akershus den 1 februari gav Terboven Quisling till det yttre en del av den makt som han längtat efter. Quisling blev utnämnd till »ministerpresident». Lagar berörande inre norska förhållanden skulle hädanefter utfärdas i Quislings namn. Någon reell maktförskjutning ägde inte rum. Krigstillståndet blev inte upphävt. Rikskommissariatet fortsatte som tidigare. NS-ministrarna blev tillsammans med ministerpresidenten sammanförda i en slags regering men alla ärenden av någon betydelse avgjordes av tyska instanser. Ändock hävdade man på tyskt håll att en inre norsk omvälvning hade ägt rum som tillsammans med Hitlers storsinnet hade gjort det möjligt att återupprätta en självständig norsk styrelse. Norges frihet var i färd att återinföras även om förhållandena ännu krävde vissa inskränkningar.

På hösten 1942 avsåg Quisling att upprätta ett riksting som skulle utropa honom själv till »rikshövding», ge honom fullmakt att uppta fredsförhandlingar och så att säga lagfästa Nasjonal Samlings maktövertagande. Denna plan torpederades av den norska hemmafronten och de tyska myndigheterna fann det vara ändamålsenligt att ta hänsyn till massprotesten från medlemmarna i de fackliga organisationer, som skulle missbrukas som grundval för riks-

laget. Den tyska taktiken med och mot Quisling var delvis uttryck för inre tyska meningsbrytningar. Denna taktik var emellertid från rikskommissariatets sida också ett medvetet led i den politik som man hade bestämt sig för att föra. Quislingarna blev brukade som åskledare. Impopulära åtgärder vidtogs i NS-styrelsens namn. Sålunda fick Quisling den tvivelaktiga åran utfärda dekretet om den »nationella arbetsinsatsen» i våras och i augusti fick han underteckna den lag, som fick motivera aktionen mot den norska polisen. Terboven hade emellertid hela tiden tillfälle att desavuera quislingministrarna när det passade honom. Han begagnade sig också flitigt av denna möjlighet.

Det uppseendeväckande med händelserna kring treårsdagen för »maktövertagandet» är att »statsakten» i realiteten har reviderats. Quisling har inte fått det fredsavtal som ju borde vara en förutsättning för påståendet i quislinglagen av den 14 augusti i år om att det råder krigstillstånd mellan Norge och de allierade och att Norge är allierat med Tyskland.

Quislingregeringen, de nazistiska fylkesmännen och Nasjonal Samlings tillitsmän, som var sammankallade till »ledarmöte», blev söndagen den 26 september mottagna av Terboven på Oslo slott. Där fick de höra en personlig förklaring av rikskansler Hitler som inte betyder mindre än ett principiellt avsteg från den linje som hittills har följts av den högsta tyska ledningen. Förklaringen var inte adresserad till Quisling och saken blev inte bättre genom att Quisling sände ett tacktelegram efter det mest servila mönster. Varken Quisling eller Nasjonal Samling nämns i Hitlers proklamation. Förklaringen att vägen till Norges frihet skulle gå genom Nasjonal Samling blev inte upprepad. Den tyske rikskanslern framhöll sin oföränder-

liga vilja att låta (nationellt och socialistiskt Norge uppstå i frihet och självständighet när denna ödeskamp har förts till ett segerrikt slut». Löftena om återupprättande av Norges frihet och självständighet inom ramen av den europeiska »nyordningen» skjuts ut i det blå. Hitlerförklaringen bortser helt från att det finns en NS-regering. Den bryr sig heller inte om de spetsfunda folkrättsliga kommentarer som från tyskt håll framlades i samband med »statsakten» på Akershus.

Den likriktade norska pressen understryker att den av Terboven upplästa förklaringen var av principiell natur och att uppläsningen »efterlämnade det starkaste intryck hos de närvarande». Den fria norska pressen kan också förtälja att rikskommissariaten begagnade tillfället att säga de närvarande quislingarna en del sanningord. Han lär ha gjort klart för NS-ledarna att Tyskland för närvarande har andra bekymmer än att hjälpa quislingarna till rätta.

Det finns anledning tro att den allvarliga kris inom Nasjonal Samling, som nära nog fått form av inre upplösning, har bidragit till att Hitler och hans närmaste medarbetare har upptagit sitt förhållande till Quisling till revision. Ledande medlemmar har i ständigt större antal anmält sitt utträde ur partiet för att inte tala om alla de medlöpare, som för länge sedan dragit sig ur den farliga leken. Nu senast har till och med en grupp på fem medlemmar av Quislings regering framträtt med oppositionella synpunkter och kritik mot rikskommissariatet. Quisling erkände upplösningstendenserna inom NS i det tal som han höll med anledning av treårsdagen för utnämningen av de kommissariska statsråden.

Viktigare än förruttelseprocessen inom NS är likväl de militära och maktpolitiska förskjutningar som har tvingat Hitler-Tyskland över på defensiven och satt stopp för ytter-

ligare nyordningsexperiment. Tyska representanter i Norge, bland dem framstående ämbetsmän i rikskommissariatet, har under dessa år skrivit många rapporter om att quislingpolitiken var dömd att misslyckas. Under intrycket av den allvarliga militära situationen har Hitler och ledningen för det tyska nationalsocialistiska partiet blivit nödgade att erkänna riktigheten av dessa varningar. Militära intressen dominerar nu på bekostnad av tidigare nyordningsåtgärder. Men detta utesluter inte att det bland de tyska representanterna kan stå strid om vad som är mest ändamålsenligt ur militär synpunkt. Den egentliga nazistiska ledningen har nog svårt att helt bortse från prestigehänsyn. Medan general Falkenhorst motiverade fängslandet av de norska officererna med det fortsatta krigstillståndet lät Terboven och SS-generalen Rediess utfärda en quislinglag, som innebar det direkt motsatta.

De två SS-männen bland quislingministrarna, Jonas Lie och Sverre Riisnes, går utan förbehåll in för den tyska linjen sådan den från tid till annan dras upp av SS-ledningen och det tyska partiets »Einsatzstab». Fem ministrar står, som redan nämnts, i opposition medan de övriga vacklar. Quisling är i praktiken tvungen att följa Jonas Lie fastän förhållandet dem emellan är allt annat än hjärtligt. Quisling gör dock gång på gång försök att hävda en slags »norsk» linje. Stormansgalen som han är kan han naturligtvis inte finna sig i att helt bli satt utanför. Hans tal den 25 september i år innehöll på flera punkter en närgående kritik av hans utländska uppdragsgivare. Quisling tecknade en ganska mörk bild av Tysklands militära situation och visade förståelse för dem som inte kan begripa hur tyskarna skall kunna vinna kriget. Han konstaterade också att det ofta har varit talat och skrivet om den europeiska